

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ПСИХОЛОГІЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДНОСИН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи
для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота»
усіх форм навчання

Обговорено і рекомендовано на
засіданні кафедри соціальної
роботи
Протокол №
Від « 06 » травня 2020 р.

Чернігів ЧНТУ 2020

Психологія гендерних відносин сучасного суспільства. Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» усіх форм навчання / Укл. : Л. М. Новик, М. І. Захаріна.– Чернігів : ЧНТУ, 2020. – 38 с.

Укладачі: Новик Людмила Миколаївна, к.психол.н., доцент кафедри організації соціально-психологічної допомоги населенню
Захаріна Марина Іванівна, к.філософ.н, ст.викладач кафедри соціальної роботи

Відповідальна за випуск: канд.психол.наук, доцент Нагорна Н.С.

Рецензент: канд.психол.наук, доцент Нагорна Н.С.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ	6
2 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	10
3 ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
4 ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11
5 САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ.....	20
6 МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	20
7 МЕТОДИ КОНТРОЛЮ	21
8 ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	21
9 РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ	23
10 ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS.....	24
11 МІНІМАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ	24
12 ГЛОСАРІЙ	25
13 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	32
14 ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	33
15 ДОДАТКИ.....	34
Додаток А – Контрольні завдання для самоперевірки	34

ВСТУП

Сучасне українське суспільство, обираючи за стратегією розвитку демократію, так чи інакше, стикається із питаннями пов'язаними із гармонізацією взаємовідносин статей. Взаємовідносини жінок та чоловіків – важливий фактор особистісного і соціального розвитку, оскільки вони презентують дві найбільші соціально-демографічні групи. Гендерні відносини – це відносини між чоловіками та жінками в суспільстві, які розглядаються як на рівні груп, так і на рівні міжособистісних стосунків. На сьогодні перед світовим співтовариством постало завдання досягти фактичної рівності жінок і чоловіків в усіх сферах суспільного життя. У багатьох країнах відбувається кардинальне переосмислення їх соціальної ролі в суспільстві, розгорнуто діяльність із забезпечення рівних прав, реалізації можливостей. Рівноправну участь жінок та чоловіків у політичному та економічному житті, демократична громадськість вважає необхідною умовою прогресу в соціально-економічному розвитку, розв'язанні актуальних політичних, соціально-культурних, расових, етнічних, а також соціально-психологічних проблем.

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Психологія гендерних відносин сучасного суспільства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів галузі знань 23 «Соціальна робота» спеціальності 231 Соціальна робота.

Предметом наукової дисципліни «Психологія гендерних відносин сучасного суспільства», є: вивчення гендерних відносин у сучасному суспільстві, гендерної соціалізації особистості на кожному етапі її життя, механізмів формування соціальних та гендерних ролей, гендерних стереотипів, гендерного насильства, засобів їх запобігання та подолання.

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія гендерних відносин сучасного суспільства» є формування у студентів знання про психологічні основи гендерних відносин у сучасному суспільстві та психологічні закономірності їх конструктивного становлення на різних рівнях міжособистісної взаємодії.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Психологія гендерних відносин сучасного суспільства» є: ознайомлення студентів з основними концепціями та понятійним апаратом сучасної психології гендерних відносин; привернення уваги до сучасного стану проблеми гендерного насильства, механізмів і форм його подолання в сучасному українському суспільстві; вироблення вмій і навичок подолання гендерних стереотипів у сучасному суспільстві; надання допомоги студентам в оволодінні різноманітними формами роботи: підготовка доповідей та рефератів, проведення пілотажних досліджень, виконання тренінгових вправ, розробці тем групових дискусій тощо.

Згідно вимог освітньо-професійної програми очікуваними результатами засвоєння дисципліни студентами є:

Знання:

- сутності гендеру, умов його формування та проявів у суспільстві;

- витоки основних протиріч міжстатевих стосунків;
- концепції конструювання гендеру та наукові підходи до його вивчення;
- негативних наслідків гендерних стереотипів та їх подолання в психологічній практиці;
- історичних трансформацій чоловічих та жіночих ролей в суспільстві;
- гендерних аспектів української національної культури.

вміння:

- застосовувати систему заходів що до вирішення проблеми гендерної дискримінації та гендерного насильства в Україні;
- здійснювати соціально-профілактичну роботу серед дітей та молоді, що до запобігання формуванню гендерних стереотипів у сучасному українському суспільстві;
- сприяти формуванню гендерних ролей, статево-рольової ідентичності особистості.

Методичні рекомендації містять відомості про зміст і структуру дисципліни, тематику підготовки семінарських занять, питання для самостійного опрацювання матеріалу для поглибленого вивчення дисципліни, тематику доповідей та рефератів, список рекомендованої літератури, глосарій. Також подано розподіл балів, мінімальні вимоги до знань та вмінь, тестові завдання для самоперевірки.

1 ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Соціальна психологія гендера

Тема 1. Вступ. Соціальна психологія гендеру

Основні категорії психології гендерних відносин. Стать, гендер – біологічні і соціальні розходження. Течії та теорії про статеві відмінності й гендерні нерівності: генетика, соціобіологія, функціоналізм, культурна антропологія (М. Мид), феміністські точки зору – ліберальний фемінізм, марксистський фемінізм, радикальний фемінізм і постмодернізм. Визначення основних понять: стать, гендер, сексуальність, гендерна роль, гендерна ідентичність, гендерна соціалізація, гендерна стратифікація, гендерна диференціація, гендерна методологія, маскуліність, фемініність, сексизм, патріархат, андроцентризм, фемінізм.

Тема 2. Дослідження гендерних різниць

Статеворольова соціалізація на донаукових етапах. Міф відносно неповноцінності жінки і перевагах чоловіка в патріархальній теорії (Платон, Арістотель, Демокріт та ін.). Посилення дискримінації жінки в епоху розквіту світових релігій (буддизм, християнство, іслам). Ідеї вторинності жінки в Біблії, Трипітакі та Корані. Виникнення моральної антитези: «благочестивий чоловік – нечестива жінка». Льюїс Морган та його Стародавнє суспільство як революційний перелом в поглядах на становище жінки в доісторичне минуле. Теорія поневолення жінки у працях Дж. Мак-Леннона, Ф. Енгельса. Виправдання міфу відносно переваг чоловіків в психології на початку її існування як самостійної науки (Г. Холл, Ф. Гальтон, Г. Мюррей, Е. Торндайк та ін.). Концепція жіночої природи З. Фрейд. Соціалізований підхід в межах психоаналітичного вчення (А. Адлер, К. Юнг, К. Хорні, Г. Салівен). Перші спроби відходу від позицій розглядати певні жіночі та чоловічі риси як вроджені на початку ХХ ст. (В. Вольфф, Х. Вулі, Л. Холлінгворт). Ріст фундаментальних досліджень маскуліності/фемініності з 70-х років ХХ ст. Метааналіз – сучасна техніка вивчення гендерних різниць (Маккобі, Джеклін та ін.). Еволюційно-генетична теорія В. Геодаклана. Сучасні дослідження відносно різниць чоловіків та жінок (Кон, Кармі, Іглі, Вілсон, Фрідман, Фейнгольд, Хайд та ін.). Дослідження психосексуального розвитку та сексуальної поведінки особистості (Кінці, Джонсон, Мастері, Колодні, Штарке, Фрідріхта ін.).

Тема 3. Традиційна жіноча роль

Традиційна жіноча роль як обмеження розвитку особистості та шлях до соціальної нерівності. Стереотип традиційної жіночності. Працююча жінка. Нерівність жінок і чоловіків в можливостях влаштування на роботу, в оплаті праці, статусі, владі. Влада жінки в організації. Поняття «скляна стеля» як

штучно створені бар'єри, що засновані на упередженнях щодо жіночої кар'єри. Обов'язки жінки по відношенню до дому та сім'ї їх роль в перешкодах службовому зростанню («Гіпотеза власного вибору»). Почуття тривоги та провини відносно сім'ї та дітей – мимовільний супутник працюючої жінки. Рольовий конфлікт та стрес жінки, що намагається бути одночасно гарною матір'ю, домогосподаркою та гарним працівником. Професія «домашня господарка» як вільний і усвідомлений вибір жінки. Сексуальні стереотипи жіночої поведінки. Соціально-психологічна підтримка працюючої жінки та жінки, що вирішила присвятити себе сім'ї та вихованню дітей.

Тема 4. Традиційна чоловіча роль

Чоловіча гендерна роль й норми, що на неї впливають. Норма успішності статусу. Розмаїття норм жорстокості: фізична, розумова, емоційна. Компенсаторна мужність. Стереотип антижіночності. Феміфобія. Перешкоди традиційної мужності на шляху виконання важливої функціональної ролі – батьківства. Парадигма чоловічої статево-рольової ідентичності Плека. Чоловічий гендерно-рольовий стрес (МГРС). Основні паттерни моделі гендерно-рольового конфлікту та страху жіночності О'Ніла: обмеження емоційності; гомофобія; соціалізація контролю, влади та змагання; обмеження сексуальної поведінки та демонстрації інтимної близькості, нав'язливе прагнення до змагання та успіху; проблеми з фізичним здоров'ям, які виникають через неправильний спосіб життя. Соціально-психологічна допомога чоловікам в подоланні та запобіганні гендерно-рольового конфлікту.

Змістовий модуль 2. Сексуальна культура особистості

Тема 5. Психосексуальна диференціація та сексуальна культура особистості

Погляди на статево диференціацію на донаукових етапах. Наукова сексологія, її предмет та завдання. Принципи статевого диморфізму. Статева ідентичність. Принципи і моделі психосексуальної диференціації. Запліднення та формування статі в пренатальному періоді. Статево-рольова соціалізація дитини після народження. Батьківські установи та їх вплив на формування мужності та жіночності. Основні етапи формування гендерної поведінки. Вроджені та набуті різниці людської сексуальності. Феномен транссексуальності. Гормони і сексуальна поведінка. Типи сексуальної поведінки за Айзеком. Гендерні ролі і сексуальна поведінка людини. Поняття «подвійний стандарт». Чоловіча і жіноча сексуальність в контексті рівності статей. Інтимна близькість і навички комунікації. Компоненти міжособистісної інтимності. Псевдоінтимність. Форми гетеросексуальної поведінки. Гомосексуальність і бісексуальність. Дошлюбний секс. Подружній секс. Позашлюбний секс. Визначення нормальної сексуальної поведінки. Парафілії та їх різновиди. Сексуальні фантазії. Гендерні різниці в проявах парафілій та фантазій. Міфи та реальність. Статеві установки в

українському соціумі. Соціально-психологічна допомога населенню у формуванні культури сексуальної поведінки.

Тема 6. Сексуальне насильство та соціально-психологічна робота з жертвами сексуального насильства

Поняття сексуальної агресії. Класифікація форм сексуальної агресії. Зґвалтування та його типи. Міфи про зґвалтування. Подружнє зґвалтування. Характерні ознаки поведінки жертви. Медичні аспекти. Правові аспекти. Соціально-психологічні аспекти та наслідки сексуального насильства. Характерологічні особливості гвалтівника. Інцест: його типи та наслідки. Порнографія та порнобізнес. Сексуальні домагання на робочому місці. Посттравматичний стрес як наслідок сексуального насильства. Соціально-психологічна допомога жертвам сексуальної агресії. Основні принципи роботи соціального працівника-консультанта з людьми, що пережили сексуальне насильство (Дж. Пірс). Профілактика сексуального насильства.

Змістовий модуль 3. Гендерна соціалізація та гендерне виховання особистості

Тема 7. Гендерна соціалізація як процес формування гендерної ідентичності

Поняття гендерної соціалізації, гендерної ідентичності. Психологічні механізми формування гендерної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з данної проблематики (Ш. Берн, С. Бовуар, С. Бем, Т. Бендас, О. Воронина, І. Грабської, О. Здравомислової, М. Кіммеда, І. Кльоциної, Л. Малес, Н. Дж. Смелзера, О. Ярської-Смирнової та ін.). Проблема засвоєння і відтворення гендерних ролей (В. В. Абраменкова, Ю. Є. Альошина, А. С. Волович, Ю. Є. Гусева), гендерна соціалізація в системі освіти (Ю. Є. Гусева, А. В. Смирнова, Л. Г. Шалаєва, О. Р. Ярская-Смирнова), ЗМІ про інститути гендерної соціалізації особистості (Н. І. Ажгіхіна, А. Альчук, Ю. Е. Гусева, Є. Здравомислова, Є. Герасимова, Г. Ротаєнко). в рамках соціально-психологічного напрямку соціокультурний аспект процесу гендерної соціалізації (Ш. Берн, Д. М. Ісаєв, В. Ю. Каган, Я. Л. Коломинський, І. С. Кон, М. Х. Мелтсас, Т. А. Репіна та ін.). Сучасні дослідження фундаментальних і прикладних проблем психології статі стосуються питань соціалізації статі як фактору розвитку Я-концепції особистості (Т. В. Говорун); становлення гендерної ідентичності в дитячому віці (О. М. Кікінежді); вивчення особливостей статевої ролі соціалізації підлітків (В. Г. Романова, В. В. Москаленко).

Тема 8. Гендерне виховання особистості

Поняття «гендерне виховання», «гендерна освіта» в Україні. Специфіка гендерного виховання хлопчиків та дівчаток. Гендерне виховання в сім'ї, закладах освіти. Роль ЗМІ в питаннях гендерного виховання особистості.

Гендерна культура.

2 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин для денної / заочної форми навчання							
	всього		у тому числі					
			лек.		сем.		с.р.	
	д	з	д	з	д	з	д	з
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1. Соціальна психологія гендеру								
Тема 1. Вступ. Соціальна психологія гендеру	7	-	2	-	2	-	3	-
Тема 2. Дослідження гендерних різниць	7	-	-	-	2	-	5	-
Тема 3. Традиційна жіноча роль	9	-	2	-	2	-	5	-
Тема 4. Традиційна чоловіча роль	7	-	2	-	-	-	5	-
Разом за змістовим модулем 1	30	-	6	-	6	-	18	-
Змістовий модуль 2. Сексуальна культура особистості								
Тема 5. Психосексуальна диференціація та сексуальна культура особистості	15	-	3	-	2	-	10	-
Тема 6. Сексуальне насильство та соціально-психологічна робота з жертвами сексуального насильства	15	-	3	-	2	-	10	-
Разом за змістовим модулем 2	30	-	6	-	4	-	20	-
Змістовий модуль 3. Гендерна соціалізація та гендерне виховання особистості								
Тема 7. Гендерна соціалізація як процес формування гендерної ідентичності	16	-	2	-	2	-	12	-
Тема 8. Гендерне виховання особистості	14	-	2	-	2	-	10	-
Разом за змістовим модулем 3	30	-	4	-	4	-	22	-
Усього годин	90	-	16	-	14	-	60	-

3 Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Соціальна психологія гендеру	2
2	Дослідження гендерних різниць	2
3	Традиційна жіноча роль	2
4.	Традиційна чоловіча роль	2
5.	Психосексуальна диференціація та сексуальна культура особистості	2
6.	Сексуальне насильство та соціально-психологічна робота з жертвами сексуального насильства	2
7.	Гендерна соціалізація як процес формування гендерної ідентичності особистості	2
	Разом	14 год.

4 ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1

Тема: Вступ. Соціальна психологія гендеру

План

1. Зміст поняття «стать», «гендер», «гендерна роль».
2. Гендерні дослідження.
3. Сучасна гендерна теорія.

Ключові слова: гендер, стать, гендерні різниці, гендерна соціалізація, соціальні норми, гендерні стереотипи, андрогінія.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розкрийте відмінності між поняттям стать (sex) та гендер?
2. Поясніть суперечки відносно концепції андрогінії?
3. Проаналізуйте як впливають процеси інтерналізації, ідентифікації на формування статево-рольової поведінки особистості?
4. Визначте роль культури в утворенні гендера та формуванні мотивації, що змушує людину відповідати певним гендерно-рольовим очікуванням відповідного соціального середовища.

Теми для доповідей:

1. Внесок психоаналізу в розвиток теорії гендеру.

2. Основні етапи гендерних досліджень в психології.
3. Роль фемінізму в становленні і розвитку гендерної теорії.

Література:

Основна:

1. Говорун Т. Гендерна психологія : навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с.
2. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді: Навчально-методичні матеріали до тренінгової програми : Навчальний посібник / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 160 с.
3. Петренко О. Б. Гендерна психологія. Практикум / О. Б. Петренко. – Рівне : РДГУ, видавець Олег Зень, 2012. – 127 с.
4. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [Навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).

Допоміжна:

1. Словарь гендерных терминов. – М. : Информация — XXI век, 2002. – 256 с.
2. Ильин Е. П. Пол и гендер / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2010. – 688 с.
3. Кравець В. П. Історія гендерної педагогіки / В. П. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2005. – 440 с.
4. Чекалина А. А. Гендерная психология : Учебное пособие / А. А. Чекалина. – Москва : Ось-89, 2006. – 256 с.

Семінарське заняття 2

Тема: Дослідження гендерних різниць

План

1. Ретроспективний аналіз генези формування гендерних стереотипів у різних теоретичних концепціях.
2. Статеворольова соціалізація на донаукових етапах.
3. Міф відносно неповноцінності жінки і перевагах чоловіка в патріархальній теорії (Платон, Арістотель, Демокрит та ін.).
4. Посилення дискримінації жінки в епоху розквіту світових релігій (буддизм, християнство, іслам).
5. Фундаментальні дослідження маскуліності/фемініності у XX-XXI ст.

Ключові слова: статево-рольова соціалізація, неповноцінність жінки, стародавнє суспільство, міф відносно переваг чоловіків, психосексуальний розвиток, патріархат, комплекс кастрації.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте теорію поневолення жінки у працях Дж. Мак-Леннона, Ф. Енгельса.
2. Охарактеризуйте еволюційно-генетичну теорію В. Геодаклана.

Теми для доповідей:

1. Дискримінаційні тенденції в комерційній рекламі: гендерний аспект.
2. Найпрестижніші професії і гендер.
3. Кар'єрне зростання жінок та чоловіків.
4. Синдром «домогосподарки» та його вплив на психологію жінки.
5. Проблема кар'єри жінок у сучасній Україні.

Література:

Основна:

1. Говорун Т. Гендерна психологія : Навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с.
2. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді: Навчально-методичні матеріали до тренінгової програми : Навчальний посібник / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 160 с.
3. Петренко О. Б. Гендерна психологія. Практикум / О. Б. Петренко. – Рівне : РДГУ, видавець Олег Зень, 2012. – 127 с.
4. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).

Допоміжна:

1. Виноградова Т. В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических и социальных факторов / Т. В. Виноградова, В. В. Селенов // Вопросы психологии. – 1993. – №2. – С. 63-71.
2. Борисенко В. Видатні жінки України-Руси // Українки в історії / В. Борисенко. – К., 2004. – С. 27-32.
3. Габриэлян Н. М. Пол. Культура. Религия // Общественные науки и современность. – 1996. – №6. – С. 126-133.
4. Гаврилица О. А. Чувство вины у работающей женщины // Вопросы психологии. – 1998. – №4. – С. 65-70.
5. Гендерні дослідження: прикладні аспекти : Монографія / [В. П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.] ; за наук. ред. В. П. Кравця. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 448 с.
6. Соловьев О. Православный брак и страсть блуда / О. Соловьев, Е. Шишимаров . М. : ИПА «ТриЛ», 1996. – 214 с.
7. Kohn A. Unconditional Parenting: Moving From Rewards and Punishments to Love and Reason. New York: Atria Books, 2006.

Семінарське заняття 3

Тема: Традиційна жіноча роль

План

1. Обмеження, що диктує традиційна жіноча роль.
2. Поняття «скляна стеля».
3. Сексуальні стереотипи жіночої поведінки.
4. Соціально-психологічна підтримка працюючої жінки та жінки, що вирішила присвятити себе сім'ї та вихованню дітей.

Ключові слова: традиційна жіноча роль, нерівність жінок і чоловіків, жіноча кар'єра, рольовий конфлікт, сексуальні стереотипи поведінки, соціально-психологічна підтримка.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте обов'язки жінки по відношенню до дому та сім'ї, визначте їх роль в перешкоді службовому зростанню («Гіпотеза власного вибору»).
2. Розробіть стратегії соціально-психологічної підтримки працюючої жінки та жінки, що вирішила присвятити себе сім'ї та вихованню дітей.

Теми для доповідей:

1. Жінки – жертви гендерного насильства в сім'ї.
2. Феміністський рух та його значення для становлення концепції паритетної демократії.
3. Жіночий рух в Україні.
4. Сексуальні стереотипи жіночої поведінки.

Література:

Основна:

1. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / під ред. Л. Гентош, О. Кісь. – Львів : ВНТЛ-класика, 2003. – 250 с.
2. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [Навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).
3. Смоляр Л. О. Становлення гендерної освіти в Україні // Основи теорії гендеру : Навчальний посібник. – К. : Видавництво «К.І.С.», 2004. – С. 504-519.

Допоміжна:

1. Баран Л. П. Міжнародний досвід з проблеми гендерної рівності : конспект лекції для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників

загальноосвітніх навчальних закладів / Л. П. Баран. – К. : ЩППО АПН України, 2004. – 23 с.

2. Ворник Б. М. Расстройства половой идентификации / Б. М. Ворник. – К. : ИЦ «Семья», 1998. – 329 с.

3. Жінки Чернігівщини: історія і сучасність. Проблеми подолання гендерних стереотипів і формування гендерної культури у суспільстві // Матеріали обласної науково-практичної конференції (27 квітня 2011 року, м. Чернігів) / Голова ред. колегії І. В. Дорожкіна. – Чернігів : ФОП Падалко О. В., 2011. – 91 с.

4. Кон І. С. Вступ до сексології / І. С. Кон : [Пер. з рос.]. – К. : Либідь, 1991. – 304 с.

Семінарське заняття 4

Тема: Традиційна чоловіча роль

План

1. Обмеження, що диктує традиційна чоловіча роль.
2. Андроґінні чоловіки.
3. Чоловіки жертви гендерного насильства в сім'ї.
4. Батьківство – найважливіша професія чоловіків.

Ключові слова: традиційна чоловіча роль, нерівність жінок і чоловіків, андролгінні чоловіки, батьківство, гендерне насильство.

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробіть програму соціально-психологічної допомоги чоловіку, який постраждав від сімейного насильства.

Теми для доповідей:

1. Гендерна дискримінація чоловіків у сучасному суспільстві.
2. Метод «газового світла» як найбільш ієзуїтський спосіб психологічного тиску чоловіка на жінку в сім'ї.
3. Фактори, що впливають на формування характеру чоловіка-«жінконенависника».

Література:

Основна:

1. Говорун Т. Гендерна психологія : навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с.

2. Петренко О. Б. Гендерна психологія. Практикум / О. Б. Петренко. – Рівне : РДГУ, видавець Олег Зень, 2012. – 127 с.

3. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [Навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).

Допоміжна:

1. Жінки Чернігівщини: історія і сучасність. Проблеми подолання гендерних стереотипів і формування гендерної культури у суспільстві // Матеріали обласної науково-практичної конференції (27 квітня 2011 року, м. Чернігів) / Голова ред. колегії І. В. Дорожкіна. – Чернігів : ФОП, О. В. Падалко, 2011. – 91 с.

2. Хорни К. Женская психология / К. Хорни – СПб. : Вост.-Евр. ин-т психоанализа, 1993. – 82 с.

3. Частная сексопатология / Под ред. Т. С. Васильченко. – М. : Медицина, 1983. – Т. 1. – 304 с.

4. Шостакович Б. В. Половые преступления против детей и подростков: Психологический аспект / Б. В. Шосткович. – Р/на –Дону : Феникс, 1994. – 103 с.

5. Ялом И. Д. Лечение от любви и другие психотерапевтические новеллы / И. Д. Ялом : пер. с англ. – М. : Независимая фирма «Класс», 1997. – 228 с.

6. Юнг К. Алхимия снов / К. Юнг. – СПб. : Тимошка, 1997. – 352с.

Семінарське заняття 5

Тема: Психосексуальна диференціація та сексуальна культура особистості

План

1. Погляди на статеву диференціацію на донаукових етапах.
2. Принципи та моделі психосексуальної диференціації.
3. Феномени транссексуальності, гомосексуальності.
4. Формування культури сексуальної поведінки.

Ключові слова: статева ідентичність, транссексуалізм, гомосексуалізм, культура сексуальної поведінки, статеву диференціація, статеві установки.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте погляди на статеву диференціацію на донаукових етапах.
2. Розкрийте принципи статевого диморфізму особливості.
3. Проаналізуйте форми гетеросексуальної поведінки.
4. Визначте різницю між транссексуалізмом і гомосексуалізмом.

Теми для доповідей:

1. Етапи тендерних досліджень.
2. Роль гендерного виховання в розвитку особистості.
3. Формування сексуальної культури особистості в ЗМІ.

Література:

Основна:

1. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді: Навчально-методичні матеріали до тренінгової програми : Навчальний посібник / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізъ. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 160 с.
2. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [Навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).

Допоміжна:

1. Хорни К. Женская психология / К. Хорни – СПб. : Вост.-Евр. ин-т психоанализа, 1993. – 82 с.
2. Частная сексопатология / Под ред. Т. С. Васильченко. – М. : Медицина, 1983. – Т. 1. – 304 с.
3. Шостакович Б. В. Половые преступления против детей и подростков: Психологический аспект / Б. В. Шосткович. – Р/на –Дону : Феникс, 1994. – 103 с.
4. Ялом И. Д. Лечение от любви и другие психотерапевтические новеллы / И. Д. Ялом : пер. с англ. – М. : Независимая фирма «Класс», 1997. – 228 с.
5. Юнг К. Алхимия снов / К. Юнг. – СПб. : Тимошка, 1997. – 352с.

Семінарське заняття 5

Тема: *Сексуальне насильство та соціально-психологічна робота з жертвами сексуального насильства*

План

1. Поняття сексуальної агресії. Зґвалтування.
2. Зґвалтування: причини, наслідки та засоби запобігання.
3. Сексуальні домагання на робочому місці.
4. Запобігання сексуальному насильству.

Ключові слова: сексуальне насильство, сексуальна агресія, зґвалтування, засоби запобігання, профілактична робота, гендерне насильство.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте психологічні аспекти сексуального насильства.
2. Охарактеризуйте моделі гендерного насильства в засобах масової інформації.
3. Розкрийте особливості профілактики сексуального насильства.

Теми для доповідей:

1. Психологічні аспекти сексуальної агресії.
2. Чоловіки – жертви сексуального насильства.
3. Інцест: його типи та наслідки.
4. Вплив алкоголю, наркотиків на прояви сексуальної агресії.
5. Порнографія та порнобізнес, їх роль в культивуванні сексуальної агресії.

Література:

Основна:

1. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді: Навчально-методичні матеріали до тренінгової програми : Навчальний посібник / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 160 с.
2. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [Навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).

Допоміжна:

1. Хорни К. Женская психология / К. Хорни – СПб. : Вост.-Евр. ин-т психоанализа, 1993. – 82 с.
2. Частная сексопатология / Под ред. Т. С. Васильченко. – М. : Медицина, 1983. – Т. 1. – 304 с.
3. Шостакович Б. В. Половые преступления против детей и подростков: Психологический аспект / Б. В. Шосткович. – Р/на –Дону : Феникс, 1994. – 103 с.
4. Ялом И. Д. Лечение от любви и другие психотерапевтические новеллы / И. Д. Ялом : пер. с англ. – М. : Независимая фирма «Класс», 1997. – 228 с.
5. Юнг К. Алхимия снов / К. Юнг. – СПб. : Тимошка, 1997. – 352с.

Семінарське заняття 7

Тема: *Гендерна соціалізація як процес формування гендерної ідентичності особистості*

План

1. Поняття гендерної соціалізації, гендерної ідентичності. Психологічні механізми формування гендерної ідентичності особистості.
2. Становлення гендерної ідентичності в дитячому віці.
3. Особливості статево-рольової соціалізації підлітків.
4. Сучасні дослідження фундаментальних та прикладних проблем психології статі (Ш. Берн, Т. Говорун, В. Ю. Каган, Я. Л. Коломинський, І. С. Кон, М. Х. Мелтсас, О. М. Кікінежді, Т. А. Репіна та ін).

Ключові слова: гендерна соціалізація, гендерна ідентичність, статево-рольова соціалізація, становлення гендерної ідентичності, соціокультурний аспект, психологічні механізми формування гендерної ідентичності.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте теорії статево-рольової соціалізації особистості.
2. Розкрийте психологічні механізми, що активізують гендерну ідентифікацію: спрямування, моделювання, підкріплення та пізнання.
3. Визначте роль виховання у формуванні та закріпленні статевих розбіжностей.

Теми для доповідей:

1. Етапи формування гендерної ідентичності.
2. Проблема особистісної ідентичності в сучасному психоаналізі та когнітивній психології.
3. Аналіз теорій статево-рольової соціалізації в сучасній західній психології.
4. Формування гендерної ідентичності особистості.
5. Методи дослідження механізмів гендерної соціалізації.
6. Зв'язок жіночої та чоловічої сексуальності з гендерною ідентичністю.

Література:

Основна:

1. Говорун Т. Гендерна психологія : Навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с.
2. Горностай П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності / [В. Агеєва, В. Близнюк, І. Головашенко та ін.] // Основи теорії гендеру : Навчальний посібник / за ред. В. Агеєвої та ін. – К. : К.І.С., 2004. – С. 132 – 156.
3. Петренко О. Б. Гендерна психологія. Практикум / О. Б. Петренко. – Рівне : РДГУ, видавець Олег Зень, 2012. – 127 с.
4. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [Навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).

Допоміжна:

1. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон; [пер. с англ., общ. ред. А. В. Толстых]. – 2-е изд. – М. Флинта «Прогресс», 2006. – 352с. – (Библиотека зарубежной психологии).
2. Костикова И. Введение в гендерные исследования : Учебное пособие / [И. Костикова, А. Митрофнова, Ю. Градская и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Аспект-Пресс, 2005. – 256 с.

3. Ложкін Г. Особливості становлення ідентичності студентів-спортсменів / Г. Ложкін, В. Воронова, О. Плющ. // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 1998. – № 3. – С. 146 – 150 с.

4. Титаренко Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. Титаренко. – К. : Либідь, 2003. – 376 с.

5 САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів з дисципліни «Психологія гендерних відносин сучасного суспільства» має важливе значення при підготовці фахівців з соціальної роботи, сприяє оволодінню майбутніми фахівцями з соціальної роботи знаннями, вміннями та навичками, що можуть бути застосовані в різних контекстах роботи.

Самостійна робота має характер пошуково-аналітичної і наукової роботи. Завдання, які виникають у студентів у процесі самостійної роботи, сприяють мисленню, формуванню вмінь та навичок. Завдання для самостійної роботи поглиблюють та закріплюють знання та вміння, які студенти отримують на лекціях та семінарських заняттях.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д /з)
1	2	
1	Вступ. Соціальна психологія гендера	10
2	Дослідження гендерних різниць	10
3	Традиційна чоловіча та жіноча роль	10
4	Гендерні девіації	10
5	Гендерне насильство	10
6	Гендерна соціалізація та гендерне виховання особистості	10
	Разом	60

6 МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни використовуються такі методи навчання: інтерактивні лекції, анотування психологічної літератури, проведення круглих столів, дебатів, підготовка реферативних завдань та доповідей, виконання завдань самостійної роботи, тестові завдання для самоконтролю до змістових модулів I-III (відповідно до методичного забезпечення дисципліни). Складання психологічних словників з окремих тем за ключовими словами.

Під час лекцій аналізуються проблемні ситуації, організовується зворотний зв'язок з аудиторією шляхом формулювання запитань і стислих відповідей з обох сторін. На практичних заняттях розглядаються теоретичні положення відповідно до тематичного плану занять, докладно розбираються приклади.

7 МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Усний контроль у вигляді індивідуального та фронтального опитування. Письмовий контроль у вигляді індивідуального завдання, модульної контрольної роботи, самостійної роботи студентів, рефератів, поточного тестування.

Формою контролю при вивченні дисципліни є поточний, модульний та підсумковий контроль.

Поточний контроль знань і вмінь студента здійснюється протягом семестру. Об'єктами поточного контролю знань студента є: систематичність, активність, виконання завдань для самостійного опрацювання, контроль яких здійснюється на практичних заняттях.

Варіанти завдань до самостійних та контрольних робіт знаходяться в пакеті документів на дисципліну. Кожне завдання містить теоретичне запитання та практичну задачу. За результатами самостійних завдань та контрольної роботи виставляються модульні оцінки, причому бали, які набрані студентом під час поточного контролю, дораховуються до модульних оцінок. Модульні оцінки доводяться до відома студентів до початку сесії. Оцінка виставляється за повний обсяг знань, отриманий за курс, який включає в себе 2/3 самостійної роботи, контрольні роботи, тестові завдання, доповіді, ведення конспектів лекцій. Студенти, які повністю виконали навчальний план і позитивно атестовані з дисципліни за результатами поточного та модульного контролів, складають залік і підвищують набрану кількість балів (max 40 б.), як підсумкову оцінку.

У випадку, якщо студент хоче підвищити оцінку, отриману за балами, набраними протягом семестру, він складає залік з двома питаннями: одним теоретичним та одним практичним. До залікової відомості виставляються оцінки поточного контролю, до яких дораховується сума балів, набраних за результатами заліку. На заліку студенту пропонуються два питання: теоретичне (до 15 балів) та практичне (до 25 балів). Набрана кількість балів переводиться у семестрову оцінку відповідно до шкали оцінювання, що наведена в наступному розділі. Усі колізії, пов'язані із несвоєчасним отриманням семестрової оцінки, вирішуються відповідно до Положення про оцінювання студентів у ЧНТУ.

8 ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Зміст поняття «стать», «гендер», «гендерна роль».
2. Особливості гендерної ідентифікації дитини раннього та дошкільного віку.
3. Гендерне становлення підлітка та старшокласника.
4. Фемінінність, маскулінність, андрогінність в психоаналітичній концепції.
5. Теорія соціального конструювання гендеру.
6. Соціологічні теорії гендеру.

8. Психоаналітична концепція гендеру.
9. Функціоналістська та конфліктна теорія гендеру.
10. Феміністичний рух в сучасному суспільстві.
11. Фемінізм: сутність, етапи, напрями.
12. Гуманістично-екзистенціальні теорії гендеру.
13. Теорія гендерних схем (Сандри Бем).
14. Ліберальний фемінізм: сутність і джерела.
15. Радикальний фемінізм: сутність та характеристика.
16. Марксистський і соціалістичний фемінізм (К Маркс, Ф. Енгельс, А. Бабель).
17. Становлення гендерних стосунків в історії суспільного розвитку.
18. Друга стаття у концептуалізації Симони де Бовуар.
19. Стаття як біологічний та соціальний феномен.
20. Сутність та механізми гендерної соціалізації.
21. Агенти гендерної соціалізації.
22. Теорії гендерної соціалізації.
23. Гендерні дисгармонії.
24. Теоретичні підходи дослідження гендеру.
25. Гендерний розподіл влади і ролей у сім'ї.
26. Гендерна сімейна політика.
27. Основні засади державної політики у сфері гендерних відносин.
28. Ретроспективний аналіз генези формування гендерних стереотипів у різних теоретичних концепціях.
29. Посилення дискримінації жінки в епоху розквіту світових релігій (буддизм, християнство, іслам).
30. Фундаментальні дослідження маскулінності/фемінінності у XX-XXI ст.
31. Статеворольова соціалізація на донаукових етапах.
32. Фактори, що впливають на формування характеру чоловіка-«жінконенависника».
33. Погляди на статеву диференціацію на донаукових етапах.
34. Феномени транссексуальності, гомосексуальності.
35. Формування культури сексуальної поведінки.
36. Згвалтування: причини та наслідки.
37. Запобігання сексуальному насильству.
38. Закон України про запобігання та протидію домашньому насильству.
39. Феномен «скляної стелі». Асертивність як умова подолання «скляної стелі».
40. Функції гендерних стереотипів у суспільстві.
41. Основні етапи та механізми формування гендерної ідентичності.
42. Сутність поняття рівності в ідеології першої хвилі жіночого руху.
43. Ідея рівності та її суть в неофеміністичному русі XX століття.
44. Міжнародні конференції ООН зі становища жінок на шляху гендерної рівності (Мехіко, Копенгаген, Найробі, Пекін).
45. Фемінізація бідності та її соціальні наслідки.
46. Роль, місце, статус жінки і чоловіка в політичній системі українського суспільства.

47. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».
48. Наслідки обмеження традиційних гендерних ролей для індивідів і суспільства.
49. Психологічні аспекти проблеми сексизму та асиметрії в процесі гендерної соціалізації.
50. Поняття, форми, причини гендерного насильства.
51. Соціально-психологічний аналіз гендерних стереотипів, гендерних ролей та гендерних атитюдів.
52. Декларація ООН про гендерну рівність.

9 РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточний контроль за модулями			
Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю			Кількість балів
			100 балів
Змістовий модуль 1. Соціальна психологія гендеру			20
1	Активність на практичних заняттях (усна відповідь, доповнення, запитання або виступ з рефератом)	5*2	10
2	Підсумковий контроль.	10	10
Змістовий модуль 2. Сексуальна культура особистості			20
1	Дискусія	5	5
2	Активність на практичних заняттях (усна відповідь, доповнення, запитання або виступ з рефератом)	5*2	5
3	Підсумковий контроль.	5	10
Змістовий модуль 3. Гендерна соціалізація та гендерне виховання особистості			20
1	Активність на практичних заняттях (усна відповідь, доповнення, запитання або виступ з рефератом, анотація)	5*2	10
2	Підсумковий контроль	10	10
Усього		60	60
Залік		40	40

10 ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D	задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11 МІНІМАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ

З тими студентами, які до проведення підсумкового семестрового контролю не встигли виконати всі обов'язкові види робіт та мають підсумкову оцінку від 35 до 59 балів (за шкалою оцінювання), проводяться додаткові індивідуальні заняття, за результатами яких визначається, наскільки глибоко засвоєний матеріал, та чи необхідне повторне вивчення дисципліни.

Дисципліну можна вважати такою, що засвоєна, якщо студент:

1) **знає:**

- предмет і завдання дисципліни, її категоріальний апарат;
- сучасні підходи до тлумачення гендеру;
- способи формування гендеру суспільством;
- види та специфіку формування гендерної ідентичності;
- види гендерних стереотипів та їх витоки;
- чинники та механізми гендерної соціалізації особистості;
- феноменологію гендерних ролей;
- особливості гендерних відносин у дитинстві та в дорослому житті;
- види та причини гендерного насильства в різних соціальних інститутах.

2) **вміє:**

- розробляти системи заходів щодо вирішення проблеми гендерної дискримінації та гендерного насильства в Україні.
- здійснювати соціально-профілактичну роботу серед дітей та молоді, щодо запобігання формування гендерних стереотипів у сучасному українському суспільстві.
- сприяти формуванню гендерних ролей, статевої ідентичності особистості.

12 ГЛОСАРІЙ

Аутінг (англ. outing) – публічне розголошення особистої інформації про сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність людини проти її бажання і згоди.

Андрогінія – поєднання в індивідів відносно рівним чином, як маскулітних, так і фемітних рис. Андрогінна особистість характеризується тим, що однаково успішно, на досить високому рівні, інтегрує в собі традиційні чоловічі та традиційні жіночі якості, характерні для її соціокультурного середовища.

Андрофобія – соціальна фобія, яка полягає у боязні представників чоловічої статі.

Аніма та Анімус (від лат. Anima – душа animus – дух) – терміни, що були введені в психоаналіз К. Г. Юнгом для позначення архетипних образів пов'язаних, відповідно, із жіночою та чоловічою статтю.

Агендер – людина, яка заперечує власну приналежність до будь-якого гендеру.

Атрофія гендерної ролі – це втрата роллю її функціональних особливостей, скорочення сфер застосування в результаті обмеження рольової поведінки, тривалого перебування гендерної ролі в латентному вигляді. Атрофія ролі виникає тоді, коли внаслідок соціальних причин виконання гендерних ролей унеможливується. Наприклад, атрофія гендерної ролі батька або чоловіка внаслідок тривалого ув'язнення.

Бігендери (від англ. bi та gender – подвійна стать) – люди, гендерна самоідентифікація яких регулярно змінюється під впливом зовнішніх факторів. Бігендерний індивід (бігендер) може відчувати себе то чоловіком, то жінкою незалежно від власної біологічної статі. Його статево-рольове самовідчуття (соціальна стать) змінюється залежно від настрою, особистості співрозмовника, навколишнього оточення тощо. Бігендерність не слід плутати з роздвоєнням особистості, оскільки бігендер являє собою одну цілісну особистість, але виконує в суспільстві соціальну роль то чоловіка, то жінки.

Бісексуальність – потяг індивіда до сексуальних контактів з представниками обох статей. Бісексуальна поведінка та механізми, що її формують, неоднозначні: у вітчизняній психології розрізняють минущі форми бісексуальності або псевдо бісексуальність (наприклад, бісексуальність пубертатного періоду або псевдо бісексуальність в умовах вимушеної статевої ізоляції) і справжню бісексуальність як паралельну форму гомо- та гетеросексуальній поведінці.

Гендер – соціально-психологічна характеристика, набута у процесі соціалізації, яка формує людину як чоловіка чи жінку і значною мірою визначається особливостями культури, традицій, вихованням та соціальними очікуваннями.

Гендеризм – переконання в існуванні тільки двох статей – чоловічої та жіночої, і в тому, що гендер нерозривно пов'язаний з біологічною статтю індивіда.

Гендерні ролі – один з видів соціальних ролей, набір очікуваних зразків поведінки (або норм) для чоловіків і жінок. Гендерна роль розуміється як виконання певних соціальних розпоряджень – тобто відповідна статі поведінка у вигляді мови, манер, одягу, жестів і іншого.

Гендерне рівноправ'я, або гендерна справедливість (Gender Equity) – Означає справедливе поводження з жінками і чоловіками з урахуванням їх потреб. Це може припускати рівне поводження з ними або неоднакове поводження, яке, проте, вважається рівноцінним з погляду прав, пільг, зобов'язань та можливостей. Гендерне рівноправ'я - це засіб, а гендерна рівність – мета.

Гендерна освіта у вузькому сенсі – це насамперед просвітницькі програми з гендерної проблематики, які читаються в різних варіантах для студентів, як правило, соціогуманітарних спеціальностей. У більш широкому розумінні, гендерних позначають освіту, яка сприяє формуванню гендерної рівності та сприяє подоланню негативних гендерних стереотипів. У цьому сенсі гендерна освіта не обов'язково має виражатися в якихось конкретних освітніх програмах, воно ніби «розміто» присутній в процесах навчання і виховання і є частиною ідеології вищої освіти.

Гендерна ідеологія – існуюче в суспільстві уявлення про якості, бажаних для чоловіка і жінки, що закріплює гендерні стереотипи.

Гендерно чутлива політика – система протекціоністських дій на основі протекціоністського законодавства, що дозволяють жінкам з різним соціальним досвідом і соціальним капіталом (розведеним, вагітним, з маленькими дітьми і (або) самотнім матерям, кольоровим і так далі) отримати реальні життєві шанси зробити професійну кар'єру, підвищити свій соціальний статус. Гендерно чутлива політика створює передумови для усунення ієрархії підлог і встановлення реальної рівності.

Гендерна ідентичність – ототожнення себе з певним гендером (у більш широкому сенсі – з певним гендером), і ставлення до себе як до представника певної статі (гендеру), освоєння відповідних йому форм поведінки і формування особистісних характеристик.

Гендерна асиметрія у сфері зайнятості – нерівний розподіл і оцінка значимості чоловічої та жіночої робочої сили на ринку праці.

Гендерна деполаризація – скорочення всіх відмінностей між чоловіками і жінками до вузького кола, яке в основному має відношення до біологічних, репродуктивних відмінностей. При повній гендерній деполаризації біологія статі стала б «мінімально присутньою» в соціальному житті.

Гендерна депривація – обмеження можливостей із задоволення потреб у зв'язку з дією гендерних стереотипів і установок домінування. Фактором гендерної депривації виступає протиріччя між потребами і реальними шансами щодо їх задоволення, залежними від місця жінки і чоловіка в соціальній структурі суспільства. Чим нище потенціал соціальних сфери та респонсивність соціальної політики – її здатність узгоджувати інтереси і потреби гендерних груп із громадськими інтересами, тим вище рівень депривації.

Гендерна культура – індивідуально-особистісна характеристика, частина загальної культури суб'єкта, що містить гендерну компетентність, гендерну картину світу, специфічні ціннісні орієнтації і моделі поведінки. Залежно від індивідуальної гендерної картини світу формується гендерна культура особистості патріархального або егалітарного типів. Патріархальною гендерною культурою особистості є компонент загальної культури людини, заснований на традиційних уявленнях про домінуюче положення чоловіка в родині та суспільстві. Егалітарною гендерною культурою є компонент загальної культури людини, заснований та спрямований на реалізацію принципу гендерної рівності.

Гендерна політика – визначення міжнародними органами та державами, політичними партіями основних гендерних пріоритетів і фундаментальних цінностей, принципів і напрямів діяльності, відповідних методів та способів їхнього втілення, спрямованих на утвердження різних прав, свобод, створення умов, можливостей і шансів, гарантій забезпечення рівного соціально-політичного статусу чоловіків і жінок, та розвиток гендерної демократії та формування гендерної культури особистості в суспільстві.

Гендерний аналіз – аналіз, який виявляє розходження між статями, розглядає дані відмінності на основі існуючих соціологічних і (або) інших теорій про гендерні відносинах. Також використовується у словосполученнях «гендерно чутливий», «заснований на гендерних принципах», «побудований з урахуванням гендерних аспектів аналізу».

Гетеросексизм – дискримінаційне ставлення до осіб іншої сексуальної орієнтації як до громадян другого сорту, які мають інші (обмежені) правові та громадянські права, економічні можливості і можливості соціальної рівності в більшості юрисдикцій в світі і суспільстві.

Гінопія (від грец. *gyno* – жінка) – жіноча невидимість. Ця культурна характеристика притаманна патріархальній культурі. Гінопія відкрито проявляється, наприклад, у традиційній історії, яка є історією війн та політичних переворотів, в яких постать жінок практично відсутня.

Гіноцентризм – це практика, яка свідомо або несвідомо ставить особу жіночої статі або жіночу точку зору в центр власного світогляду. Жіноче світосприйняття, жіночі потреби та бажання мають пріоритет у цій системі, жіночий погляд виступає точкою відліку або призмою, через яку аналізуються всі питання.

Гомосексуальність – емоційна спрямованість і сексуальний потяг до представників своєї статі і сексуальний контакт з ними.

Гомофобія – почуття страху, огиди, ненависті по відношенню до гомосексуальних індивідів та упереджене ставлення до них.

Державна гендерна політика – діяльність або (бездіяльність у разі навмисного не впровадження такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо або опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для чоловіків і жінок, утвердження гендерної демократії та формування гендерної культури в суспільстві.

Диференціація гендерна – процес, в якому біологічні відмінності між чоловіками і жінками наділяються соціальним значенням і використовуються як засоби соціальної класифікації.

Дискримінація – дія (практика), спрямоване на систематичне приниження групи або індивідуума.

Дискримінація за статевою ознакою – це практика, за допомогою якої одному підлозі віддається перевага в порівнянні з іншим.

Ідентифікація – емоційно-когнитивний процес засвоєння людиною норм, установок, цінностей, моделей поведінки як своїх власних у взаємодії зі значимими особистостями та референтними групами.

Ідентичність гендерна – аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як представника певної статі. Це одна з базових характеристик особистості, що формується в результаті психологічної інтеріоризації чоловічих чи жіночих рис, у процесі взаємодії «Я» та інших, у ході соціалізації.

Ідентичність статева – внутрішня динамічна структура, що інтегрує окремі сторони особистості, пов'язані з усвідомленням і переживанням себе як представника певної статі, у єдине ціле без втрати їхньої своєрідності.

Інверсія гендерна – соціально-психологічний процес формування гендерної ролі, що виражається в засвоєнні чоловіком або жінкою прямо протилежних для них моделей (норм) фемінності або маскулінності; а також – це домінування, превалювання в «наборі» чоловічих характеристик фемінних рис і навпаки, що визначає особливості мислення, емоційного реагування та поведінки людини.

Камінг-аут (англ. coming out) – процес відкритого та добровільного визнання людиною своєї приналежності до сексуальної чи гендерної меншості або результат такого процесу.

Маскулінність (мужність) – комплекс аттitudів, характеристик поведінки, можливостей і сподівань, що детермінують соціальну практику тієї чи іншої групи, об'єднаної за ознаками статі. Іншими словами, маскулінність – це те, що додано до анатомії для одержання чоловічої гендерної ролі, гендерної ідентичності.

Насильство гендерне – різновид агресивної поведінки, використання сили на основі статі – від вербальних образ та погроз до фізичних побоїв та примушення до вступу в небажаний сексуальний зв'язок.

Патріархат – форма суспільного устрою, в якій, домінуюча роль у всіх сферах життя належить чоловікові, що характеризується такими ознаками: патрилійність, патрилокальність, моногамія або полігамія, зосередженість прав стосовно розпорядження майном сім'ї та економічним життям родини в руках чоловіка.

Подвійна статева мораль – це різні соціальні очікування і різні моральні вимоги до жінок і чоловіків.

Позитивна дискримінація (компенсаційна дискримінація, надання переважних прав) – один із шляхів досягнення гендерного балансу. На практиці означає, що у всіх ключових сферах, а саме при призначенні на суспільно значущі й помітні, а також на високооплачувані посади, при вступі до вищих

навчальних закладів, при висуванні кандидатур до органів влади, при відзначенні державними нагородами і так далі, за інших рівних умов перевага віддається жінкам. Така політика ґрунтується на припущенні, що якщо вибір між чоловіком і жінкою однакової кваліфікації відбувається за «звичайної» моделі, то практично за інерцією вибирають чоловіка, посилюючи тим самим стереотип чоловічої переваги. У цьому випадку принцип компенсаційної дискримінації дає жінкам більше рівні шанси. Збільшення ж кількості жінок на високих керівних посадах у різних сферах сприяє формуванню більш справедливих гендерних стереотипів.

Психологічна стать особистості – ставлення людини до себе як до чоловіка чи жінки, усвідомлення і прийняття власної статевої належності, засвоєння стереотипів маскуліності та фемінності. Психологічна стать є поєднанням біологічного (генетичної, хромосомної статі) та соціального (норми, уявлення, ролі та ін.).

Психологія гендерна – галузь психологічного знання, яка в основному вивчає характеристики гендерної ідентичності, що детермінують соціальну поведінку людей залежно від їх статевої приналежності.

Психологія статі – галузь наукового знання, яка об'єднувала фрагментарні й розрізнені дослідження, присвячені вивченню проблем статі і міжстатевих стосунків.

Психологія статевих відмінностей – розділ диференційної психології, що вивчає відмінності між індивідами, зумовлені або опосередковані їх статевою приналежністю.

Психологія сім'ї та шлюбу – міждисциплінарний напрям у психології, в рамках якого вивчаються різноманітні проблеми сім'ї та шлюбу.

Професійна вертикальна сегрегація за принципом статі – це низька доступність для жінок престижних професій і посад з вищим рівнем прийняття рішень і відповідальності, а, отже, передбачають і більш високий рівень оплати праці.

Професійна сегрегація за ознакою статі – концентрація осіб однієї статі в рамках тієї чи іншої професії, що відбиває нерівномірний розподіл ролей між жінками та чоловіками в економіці. Одним з основних наслідків професійної сегрегації виявляється нерівність доходів і соціальних позицій різних статей. Як правило, жінки набагато частіше чоловіків зайняті на роботах, що відрізняються незначними можливостями кар'єрного просування, невисокою заробітною платою і нестабільністю в плані зайнятості.

Рольовий конфлікт – різноманітні прояви конфліктної взаємодії людини з іншими людьми та з соціумом, в основі якого лежать суперечності рольової поведінки людини.

Сексуальна орієнтація – соціально або індивідуально прийняті зразки сексуальних бажань, почуттів, практик й ідентифікацій.

Сексуальні домагання на робочому місці – сексуальні пропозиції, вимоги «сексуальних послуг» та інші вербальні і фізичні дії сексуальної спрямованості, що висуваються в якості умови прийому на роботу або збереження роботи, коли вимушена згода особистості або її відмова від

подібних пропозицій стає визначальним при винесенні рішення про найм, збереження робочого місця або просування по службі, а також коли метою або результатом таких дій є вплив на продуктивність праці на робочому місці.

Сексуальне насильство – це такі сексуальні стосунки між людьми, коли одна сторона, свідомо чи несвідомо, не згодна на статевий зв'язок або вступає до нього під чийось натиском, з примусу.

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї. Одним із варіантів сексуального злочина у рамках родинних зв'язків є інцест.

Сексизм – ідеологія і практика дискримінації людей за ознакою статі. Вона заснована на установах або переконаннях, відповідно до яких жінкам (або чоловікам) помилково приписуються певні якості або відмовляється у наявності таких.

Сексизм мовний – дискримінація за статевою ознакою в мові, який існує як на рівні слова, так і на рівні речення та всього дискурсу. Найрозповсюдженими варіантами мовного сексизму є мовленеві гендерні стереотипи, «невидимість» жінок у мові та асиметрія у використанні паралельних висловів стосовно чоловіків і жінок.

Сексуальність – це сукупність психічних реакцій, переживань та вчинків, пов'язаних з виявленням та задоволенням статевого потягу.

«Скляної стелі» феномен – штучно створений бар'єр, заснований на забобонах, що не дозволяє кваліфікованим працівникам просуватися по службі, займати керівні посади в організації.

Соціалізація – процес інтеграції індивіда в суспільство, у різноманітні типи соціальних спільнот (група, соціальний інститут, соціальна організація) шляхом засвоєння ним елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості.

Соціалізація гендерна – процес засвоєння соціальних норм, правил, особливостей поведінки, установок відповідно до уявлень про гендерну роль, її формування й призначення.

Стать – анатомо-фізіологічні особливості людей, на основі яких людські істоти визначаються як чоловіки або жінки.

Статева ідентичність – уявлення про себе, засноване на розумінні того, що означає бути жінкою або чоловіком.

Стереотип – упорядковані, схематичні, детерміновані культурою уявлення особистості про світ, що заощаджують її зусилля при сприйнятті складних соціальних об'єктів і захищають її цінності, позиції і права.

Стереотипи гендерні – сформовані в культурі узагальнені уявлення (переконання) про те, як дійсно поведуться чоловіки і жінки.

Сучасна гендерна теорія – система наукових поглядів стосовно відносин, ролей, норм, статусів та цінностей чоловіків і жінок, їхнього соціального життя та життєвого досвіду, набуття й реалізації ними соціально-рольових характеристик і особливостей.

Творення гендеру («doing gender») – процес взаємодії, в якому індивіди присвоюють гендерну ідентичність собі і регламентують її іншим. Головними детермінантами створення гендеру служать соціальні очікування, ролі і конвенціональні вимоги статевої адекватності поведінки. **Транссексуалізм** – стійке усвідомлення своєї приналежності до протилежної статі, незважаючи на правильне (відповідне генетичної статі) формування гонад, уrogenітального тракту і вторинних статевих ознак.

Фемінізація бідності – тенденція збільшення частки жінок і дітей серед загальної кількості бідних.

Фемінізм – філософська концепція соціокультурного розвитку, альтернативна до існуючої європейської традиції, яка виявляє зверхність до жіночого соціального досвіду в уявленнях про світ і суспільство.

Фемінність (жіночність) – комплекс аттитюдів, пов'язаних з жіночим, що включає в себе також характерні форми поведінки, очікувані від жінки в даному суспільстві, або ж соціально визначене вираження того, що розглядається як позиції, котрі внутрішньо притаманні жінці.

13 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

5. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / під ред. Л. Гентош, О. Кісь. – Львів : ВНТЛ-класика, 2003. – 250 с.
6. Говорун Т. Гендерна психологія : Навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с.
7. Горностай П. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності / [В. Агеєва, В. Близнюк, І. Головашенко та ін.] // Основи теорії гендеру : Навчальний посібник / за ред. В. Агеєвої та ін. – К. : К.І.С., 2004. – С. 132 – 156.
8. Кікінежді О. М. Формування гендерної культури молоді: Навчально-методичні матеріали до тренінгової програми : Навчальний посібник / О. М. Кікінежді, О. Б. Кізь. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – 160 с.
9. Смоляр Л. О. Становлення гендерної освіти в Україні // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К. : Видавництво «К.І.С.», 2004. – С. 504-519.
10. Петренко О. Б. Гендерна психологія. Практикум / О. Б. Петренко. – Рівне : РДГУ, видавець Олег Зень, 2012. – 127 с.
11. Ткалич М. Г. Гендерна психологія : [Навчальний посібник для вузів] / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 245 с. – (Альма-Матер).
12. Wilkinson, S. (1997). Feminist psychology. In D. Fox & I. Prilleltensky (Eds), Critical psychology. An introduction (pp. 247-264). London: Sage Publications.

Допоміжна

13. Баран Л. П. Міжнародний досвід з проблеми гендерної рівності : конспект лекції для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / Л. П. Баран. – К. : ЩППО АПН України, 2004. – 23 с.
14. Виноградова Т. В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических и социальных факторов / Т. В. Виноградова, В. В. Селенов // Вопросы психологии. – 1993. – №2. – С. 63-71.
15. Ворник Б. М. Расстройства половой идентификации / Б. М. Ворник. – К. : ИЦ «Семья», 1998. – 329 с.
16. Габриэлян Н. М. Пол. Культура. Религия // Общественные науки и современность. – 1996. – №6. – С. 126-133.
17. Гаврилица О. А. Чувство вины у работающей женщины // Вопросы психологии. – 1998. – №4. – С. 65-70.
18. Говорун Т. В. Сексуальність та статеве поведінка в Україні. (Проблеми сьогодення та перспективи) / Т. В. Говорун, Б. Ворник. – К. – 1995. – 51 с.
19. Гендерні дослідження : прикладні аспекти : Монографія / [В. П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.] ; за наук. ред. В. П. Кравця. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 448 с.

20. Жінки Чернігівщини: історія і сучасність. Проблеми подолання гендерних стереотипів і формування гендерної культури у суспільстві // Матеріали обласної науково-практичної конференції (27 квітня 2011 року, м. Чернігів) / Голова ред. колегії І. В. Дорожкіна. – Чернігів : ФОП Падалко О. В., 2011. – 91 с.
21. Ильин Е. П. Пол и гендер / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2010. – 688 с.
22. Костикова И. Введение в гендерные исследования : Учебное пособие / [И. Костикова, А. Митрофнова, Ю. Градская и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Аспект-Пресс, 2005. – 256 с.
23. Кон І. С. Вступ до сексології / І. С. Кон : Пер. з рос. – К. : Либідь, 1991. – 304 с.
24. Кравець В. П. Історія гендерної педагогіки / В. П. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2005. – 440 с.
25. Ложкін Г. Особливості становлення ідентичності студентів-спортсменів / Г. Ложкін, В. Воронова, О. Плющ. // Науковий вісник Волинського державного університету ім.Лесі Українки. – 1998. –№ 3. –С. 146 – 150.
26. Петренко О. Б. Гендерна психологія. Практикум / О. Б. Петренко. – Рівне : РДГУ, видавець Олег Зень, 2012. – 127 с.
27. Словарь гендерных терминов. – М. : Информация — XXI век, 2002. – 256 с.
28. Соловьев О. Православный брак и страсть блуда / О. Соловьев, Е. Шишимаров . М. : ИПА «ТриЛ», 1996. – 214 с.
29. Титаренко Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. Титаренко. –К. : Либідь, 2003. – 376 с.
30. Хорни К. Женская психология / К. Хорни – СПб. : Вост.-Евр. ин-т психоанализа, 1993. – 82 с.
31. Частная сексопатология / Под ред. Т. С. Васильченко. – М. : Медицина, 1983. – Т. 1. – 304 с.
32. Шостакович Б. В. Половые преступления против детей и подростков: Психологический аспект / Б. В. Шосткович. – Р/на –Дону : Феникс, 1994. – 103 с.
33. Юнг К. Алхимия снов / К. Юнг. – СПб. :Тимошка, 1997. – 352с.
34. Ялом И. Д. Лечение от любви и другие психотерапевтические новеллы / И. Д. Ялом : пер. с англ. – М. : Независимая фирма «Класс», 1997. – 228 с.
35. Kohn A. Unconditional Parenting: Moving From Rewards and Punishments to Love and Reason. New York: Atria Books, 2006.
36. Oddone-Paolucci E. A meta-analysis of the published research on the affective, cognitive, and behavioural short and long-term effects of corporal punishment / E. Oddone-Paolucci, C. Violato // Journal of Psychology. 2004. Vol. 138. Issue 3. Pp. 197–222.

14 ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

1. http://web.znu.edu.ua/gazeta/pdfy/955_2.pdf
2. <http://medbib.in.ua/slovar-gendernyih-terminov-42489.html>
3. <https://studfiles.net/preview/6751536/>
4. file:///C:/Users/pc1/Downloads/VKhIPC_2014_1110_55_23.pdf

15 ДОДАТКИ

Додаток А – Контрольні завдання для самоперевірки

1. Тест для визначення рівня знань з гендерної термінології

Що з перерахованого означає поняття «гендер»?

- 1) працюють за наймом жінки і чоловіки;
- 2) визначення взаємин статей: чоловіків і жінок;
- 3) соціальні та культурні характеристики чоловіків і жінок.

2. Гендерні стереотипи – це

- 1) поширені в суспільстві спрощені уявлення про сутність чоловіки і жінки;
- 2) образи чоловіка і жінки у конкретної людини;
- 3) ідеальні типи жінки і чоловіки.

3. Подвійна статева мораль – це

- 1) особливе природне призначення жінки і чоловіки;
- 2) різні соціальні очікування і різні вимоги до жінок і чоловіків.

4. Гендерні ролі – це

- 1) ролі, які виконує жінка на вимогу чоловіка;
- 2) ролі, які повинні грати жінки і чоловіки відповідно до уявлень більшості сучасних людей;
- 3) наукове визначення природного призначення жінки і чоловіки.

5. Гендерна рівність – це

1. рівність прав усіх жінок;
- 2) рівні права чоловіків і жінок;
- 3) рівні права та можливості жінок і чоловіків.

2. Вставте пропущені слова:

Гендер –.....характеристика, набута у процесі соціалізації, яка формує людину як ....чи ..... і значною мірою визначається особливостями культури, традицій, вихованням та соціальними очікуваннями.

Гендерні ролі – один з видів ....ролей, набір .....зразків поведінки (або норм) для чоловіків і жінок.

Транссексуалізм – ..... своєї приналежності до ..... статі, незважаючи на правильне (відповідне генетичної статі) формування гонад, уrogenітального тракту і вторинних статевих ознак.

3. Дайте відповіді на питання:

1. Що є предметом гендерної психології?
2. Яке коло проблем вивчає гендерна психологія?
3. Які існують відмінності між поняттями «стать» та «гендер»?
4. Гендер – це соціальний конструкт чи біологічний імператив?
5. Що таке ідентичність особи та які види рольової ідентичності ви знаєте?

6. Що таке інверсія ролей?
  7. Що таке гендер?
  8. Що таке сексизм?
  9. Як еволюційний та культуральний підходи пояснюють подібність та відмінність чоловічої та жіночої поведінки?
  10. Який зміст соціально-рольової теорії (Е. Іглі) гендерних відмінностей?
  11. Які закономірності функціонування статевої психіки в теоріях З. Фрейда та К. Г. Юнга?
  12. Хто є автором психологічної методики вимірювання маскулінності, фемінності, андрогінності?
  13. Які гендерні відмінності інтелекту, сприйняття, емоційної сфери, пам'яті?
  14. Що ви знаєте про гендерні особливості соціокультурної поведінки (соціальне домінування, незалежна поведінка, вибір партнерів сімейного життя)?
  15. Що таке андрогинія? Як мінялися погляди психологів на це явище? Як вона пов'язана з поняттям здорової гендерної ідентичності?
  16. Що таке гендерная ідеологія? Приведіть її приклади в різних культурах. Чим відрізняються інструментальна і експресивна гендерні ролі? Чим відрізняються автостереотипи і гетеростереотипи?
  17. Розкажіть про дослідження різних аспектів самооцінки у обох статей. Чим можна пояснити отримані результати?
  18. Які чинники впливають на стійкість самооцінки у представників обох статей? Обґрунтуйте свою відповідь.
  19. Розкажіть про мотивацію досягнення у дітей і підлітків.
  20. Що таке проєктивний образ? Як цей образ впливає на мотиваційний профіль випробуваного?
  8. Розкажіть про феномен боязні успіху. Хто його виявив? Які статеві відмінності виявлені при його дослідженні?
  9. Як співвідносяться орієнтація на задачу і на міжособистісні відносини у обох статей в дитинстві і дорослості?
  10. Які статеві відмінності виявляються в домінуванні у тварин?
  11. Назвіть форми домінантності у дітей і приведіть приклади їх вияву.
  12. Що таке макіавелізм? Як він виявляється у чоловіків і жінок?
  13. Які види і форми агресивної поведінки ви знаєте? Як вони виявляються у обох статей? Назвіть гіпотези, що пояснюють статеві відмінності агресивності.
  14. Чи є статеві відмінності по тривожності, дбайливості, локусу контролю і іншим характеристикам? Обґрунтуйте свою відповідь.
4. **Охарактеризуйте** основні концепції гендеру (Біоцентристський підхід, соціокультурний підхід, концепція гендерних відмінностей в соціальній поведінці (С. Крос і Л. Медсон), «соціальний конструктивізм», концепції маскулінності / фемінності, ортогональна модель маскулінності / фемінності).
  2. Охарактеризувати основні підходи до визначення поняття «стать».
  3. Охарактеризувати основні підходи до визначення поняття «гендер».

4. Проаналізувати основні гендерні психологічні дослідження.

5. Охарактеризувати основні підходи до визначення поняття «фемінність»

6. Охарактеризувати основні підходи до визначення поняття «маскулінність».

5. Проведіть в групі дискусію на тему «Нарцисизм у чоловіків і жінок», використовуючи власні життєві спостереження за представниками обох статей.

6. Чи можна стверджувати таке?

1. В даний час в психології гендерних відносин сучасного суспільства використовується весь арсенал психологічних методів: спостереження, експеримент, анкетування, інтерв'ювання, тести, моделювання і т. п.

2. Гендерні відносини – це не тільки взаємини між статями, а й усередині кожної статі.

3. Сексуальна орієнтація – сексуальні бажання, почуття до представників протилежної статі.

4. Розробка уявлення про гендерної ідентичності жінок і про нарцисизм належить З. Фрейду.

5. Теорія гендерної схеми Сандри Бем намагається поєднати когнітивізм з теорією соціального навчання.

6. Біологічний підхід виходить з того, що відмінності між чоловіками і жінками пояснюються генетичними і гормональними чинниками, будовою мозку, вродженими особливостями конституції, темпераменту і т. п.

7. Психоаналіз розглядає формування чоловічої ідентичності як процес відділення від матері, який супроводжується емоційним відчуженням від жінок і затвердженням своєї чоловічої переваги, гордістю своєю анатомією.

8. Жінок в цілому більше, ніж чоловіків.

7. Визначте не правильну відповідь:

В історії зарубіжної гендерної психології можна виділити 5 етапів:

1) розробка відповідних ідей в руслі філософії (з античних часів до кінця XIX в.);

2) формування предмета і розділів гендерної психології (кінець XIX - початок XX в.);

3) «когнітивіський» – пов'язаний з ім'ям А. Елліса (початок XX в. -1940-і рр.);

4) початок широких експериментальних досліджень і поява перших теорій (1950-1980-і рр.);

5) бурхливий розвиток гендерної психології (з 1990-і рр. по теперішній час).

8. Визначте правильну відповідь:

Історію вітчизняної гендерної психології можна розділити на 4 етапи:

1) кінець XIX - початок XX в.;

2) 1930 -1940-і рр.;

3) 1970-1980-і рр.;

4) з 2000-х рр. і до теперішнього часу.

Сукупність морфологічних, фізіологічних та генетичних особливостей, які забезпечують розмноження організму, – це:

- а) стать генетична;
- б) стать хромосомна;
- в) стать біологічна;
- г) стать соціальна;

Потяг до підглядання за статевим актом або за оголеними об'єктами сексуального домагання – це:

- а) геніталгія
- б) вуайеризм
- в) вагінізм
- г) вірилізація

Сексуальний потяг до осіб своєї статі, статеві контакти з ними, – це ознака:

- а) гомосексуалізму;
- б) гомофобії;
- в) трансвестизму;
- г) транссексуалізму;

Статеве задоволення при фізичних стражданнях та приниженні, вчинених сексуальним партнером:

- а) садизм;
- б) мазохизм;
- в) нарцисизм;
- г) некросадизм;

Досягнення статевого задоволення за допомогою незвичних або культурно неприйнятних стимулів:

- а) парафілія;
- б) партенофілія;
- в) педофілія;
- г) німфофілія;

У 1973 році гомосексуалізм був виключений із переліку психічних захворювань:

- а) американською психіатричною асоціацією;
- б) європейською психіатричною асоціацією;
- в) російською психіатричною асоціацією;
- г) українською психіатричною асоціацією;

Суб'єктивне осмислення, переживання статевої ролі, своєрідна єдність статевого самоусвідомлення та поведінки – це:

- а) статева ідентичність;
- б) статева належність;
- в) статеве виховання;
- г) статева просвіта;

Термін «гомосексуалізм» запровадив у 1869 році угорський лікар:

- а) А. Кінзі;
- б) З. Фройд;
- в) К. Бенкерт;
- г) І. Блох;

9. Спрямованість статевого потягу на частину тіла, одяг або предмет, які символізують сексуального партнера, має назву:

- а) пігмаліонізм;
- б) нарцисизм;
- в) фетишизм;
- г) флагелантизм;

Вроджений стан невизначеності, двоякої репродуктивної системи організму, передусім зовнішніх статевих органів, наявність у людини ознак обох статей – це:

- а) герокомія;
- б) геронтофілія;
- в) гермафродитизм;
- г) гетерохромофілія;

Продовжіть перелік наукових методів, які використовуються у дослідженнях сексуальності:

Опитування, _____

Що таке гомофобія? Наведіть приклади.

Яку тактику поведінки повинні застосовувати батьки у випадку порушення статевої ідентифікації у їхньої дитини (до настання статевої зрілості)?